

1983

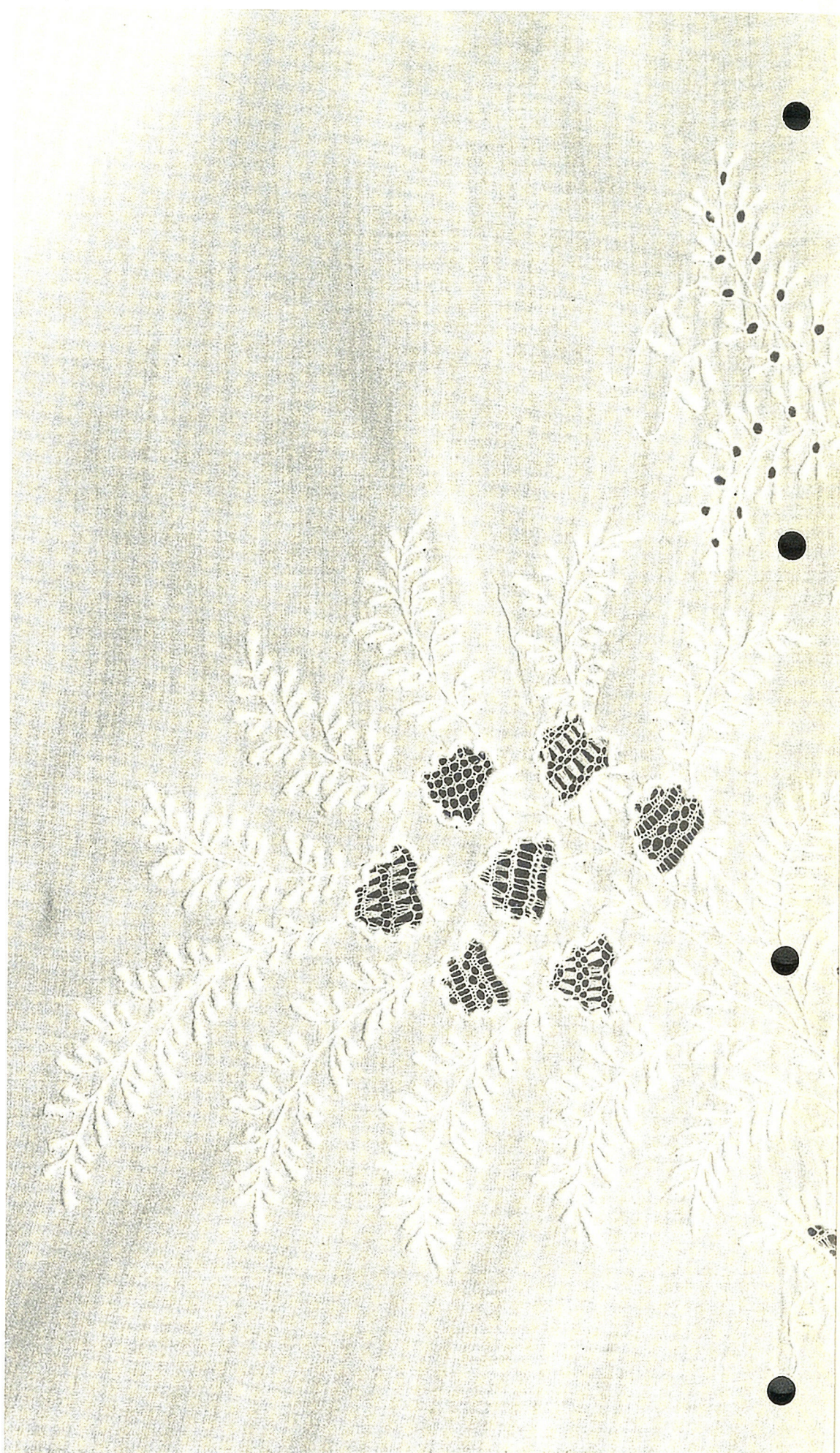
• Twee eeuwen kindermode

Keuze uit de verzameling van het Centraal Museum Utrecht

Figuurtjes op de voorkant van de omslag; met de hand uitgeknippte en beschilderde papieren aankleedpoppetjes, omstreeks 1860/1865.

Op de achterkant van de omslag; kleertjes van het merk "K'neeltje" uit de collectie voorjaar 1983, opgenomen in de verzameling van het Centraal Museum.

Detail uit jurkje, omstreeks 1835/'40. Opgevulde plaatsjes en naaldkantvullingen in de open gedeeltes

In de kostuumverzameling bevinden zich veel meer damesjaponnen dan kinderjurkjes. Wat er aan kledingstukken van vroeger bewaard is gebleven, komt altijd uit de min of meer gegoede kringen, maar zelfs dáár hebben de meisjes hun kleertjes kennelijk meer afgedragen dan de moeders (van de kleding van de vaders en de zonen is al héél weinig overgebleven). Informatie over wat de kinderen droegen, komt natuurlijk ook meestal uit de meer ontwikkelde milieus, waar men rekeningen bewaarde, brieven en dagboeken schreef. De modetijdschriften richtten zich lange tijd ook slechts op de welgestelde gezinnen.

Het leven van de jongste kinderen werd vroeger omgeven met een schat aan gebruiken en voorwerpen, waarvan verschillende een symbolische, vaak ook magische betekenis hadden. Het hoge aantal sterfgevallen onder kinderen (in het bijzonder) gaf daar o.a. aanleiding toe. Zo moesten rammelaars met een wolfstand beschermen tegen kwade geesten, ziekten en ongeluk; de belletjes zelf boden al bescherming tegen boze machten in het algemeen. De kleinsten vooral werden voorzien van bloedkoralen aan rammelaar of sieraad, om ze te behouden voor stuipen en betovering. Het komt ons bijvoorbeeld ook vreemd voor als twee kleine meisjes in 1590 op een miniatuur door Isaac Oliver worden geschilderd, de één sip kijkend, met een appel als symbool voor erfzonde en dood, de andere tevreden kijkend met in haar hand een anjelier, die duidt op opstanding en verlossing. Vooral in de 17de eeuw was men zo gecharmeerd van allegorische voorstellingen, dat tot zelfs de kleinste kinderen op schilderijen

etc. mee moesten doen aan mythologische "verkleedpartijen".

De herdertjes, herderinnetjes, veldheertjes, jagertjes, amortjes zien er wel beminlijk, maar vaak ook wat komisch uit, omdat ze als kind zo weinig in hun eigen waarde worden gelaten.

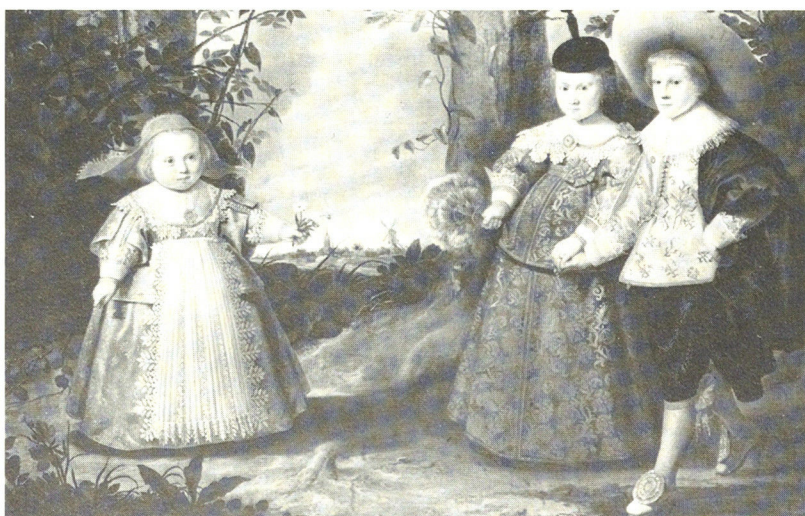
Eigenlijk vond men een kind maar een dom schepseltje, waarvan men zo snel mogelijk een verstandige volwassene moest maken. Zolang deze opvattingen bleven gelden, was er weinig kans op een goede eigen kindermode, waarin het kind zichzelf kon zijn. Eeuwenlang heeft men kinderen al op zeer jeugdige leeftijd als miniatuurvolwassenen gekleed. In periodes waarin de mode voor de volwassenen weinig bewegingsvrijheid toeliet, hebben de kinderen, die die modes ook moesten volgen, daar in het bijzonder onder geleden.

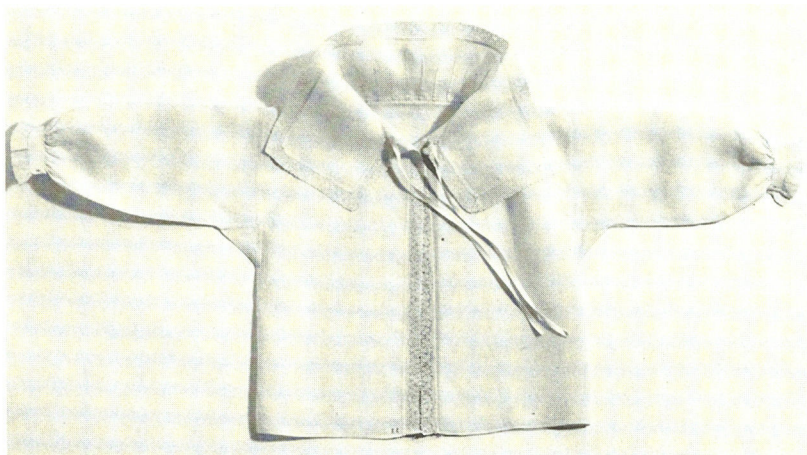
In het begin van de 16de eeuw ontstaan de eerste *kinderportretten*. Op portretten van één enkel kind wordt het kind meestal zeer formeel weergegeven, soms eens onge-

Meisje met rinkelbel, toegeschreven aan Adriaen van der Linde (overleden in 1608), gedateerd 160... Zwart jurkje met rode mouwen, bloedkoralen ketting met gouden (doop?)penning. Verzameling Fries Museum te Leeuwarden. Foto: idem.
De rinkelbel bevindt zich ook in het Fries Museum te Leeuwarden

Twee kinderen in een landschap, door B. Zwaerdecoorn (1617-1654). Jongen en meisje in fantasiekleding, als herder-
tje en herderinnetje (?)

Drie kinderen, door J.G. Cuyp, 1635. De leeftijden staan op de boom: 2½, 6 en 8. Verzameling Museum Boymans-van Beuningen te Rotterdam. Foto: idem

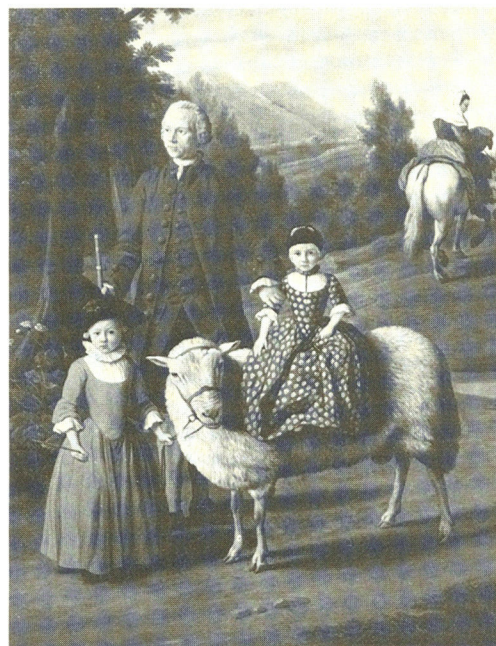

Linnen hemdje met Hollandse kloskant, derde kwart 17de eeuw

Prent uit *Le Journal des Dames et des Demoiselles*, 1858. De uitersten tegenover elkaar: te weinig — en te veel van het goede. Modieus meisje in het rose

Portretgroep in een landschap, door J.J. Horemans, 1772. Het jongetje (staande) in een zacht rode jurk en met een zwart valhoedje. Het meisje in een jurk van blauwe zijde met witlig strooi-patroon; aan een blauwe ruche om haar hals hangt een koordje met een gouden hartje eraan; op haar hoofd een zwart valhoedje over een wit mutsje; onder de rok komt een rood schoentje uit

dwongen. Op portretten van groepjes kinderen of ouders met kinderen, zijn de kinderen meestal veel meer zichzelf. Vorstelijke kinderen worden met alle pracht en praal uit de volwassen wereld overloden. Bij kinderen uit de gegoede burgerij wil een popje of een trommel de ernst wel eens doorbreken. Talloze schilders hebben ons informatie nagelaten over het uiterlijk van arme kinderen. Al op schilderijen uit de late middeleeuwen duiken overal kinderen op in vossen en op blote voeten. Zij hebben te weinig, maar de rijke kinderen hebben te veel. De uitersten raken elkaar, en worden door sommige kunstenaars, vooral in de 2de helft van de vorige eeuw, met opzet tegenover elkaar gezet. Eenvoudige burgerkinderen zijn er vaak het beste aan toe met hun niet te modieuze

kleiding. Hun geduld wordt bij het aan- en uitkleden niet overdreven op de proef gesteld. Ze kunnen zich redelijk vrij bewegen.

In welgestelde kringen dragen meisjes en jongens in hun kleutertijd vanaf de tweede helft van de 16de eeuw tot en met het grootste deel van de 18de eeuw een tot de grond reikende jurk. In deze kleuterdracht zijn ze met de meest onwaarschijnlijke versieringen en accessoires uitgedost.

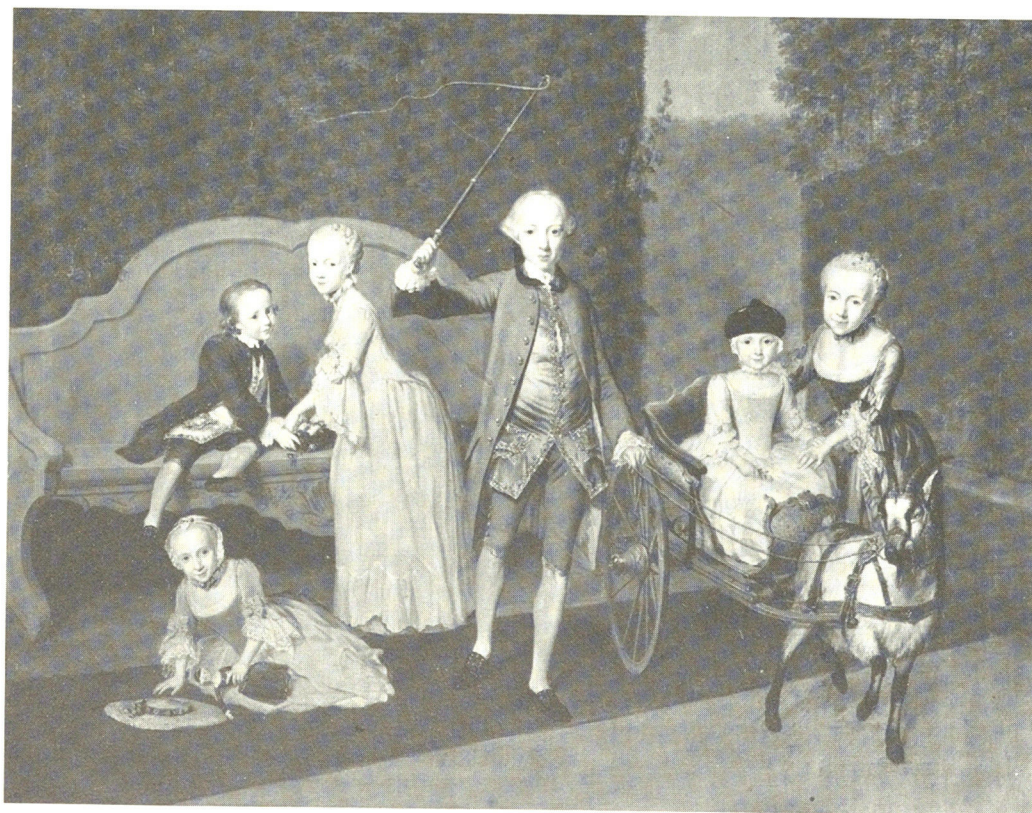
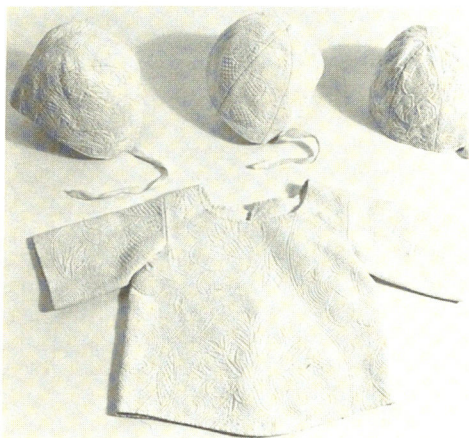
Jongens dragen soms stijve corsetjes, pruiken, grote hoeden, een degen of wandelstok en geparfumeerde handschoenen; meisjes baleinen corsetjes, hoepels om de rokken wijd uit te laten staan, stijve kapjes, hoeden, waaiers, ook wel een maskertje om het gezicht tegen de ruwe wind te beschermen, soms lange leren handschoenen om de armen mooi slank te houden voor later. Het schoeisel heeft vaak niet veel met de natuurlijke vorm van de voet te maken. Meisjes en jongens torsen een vracht aan zware zijden stoffen, gearneerd met kwetsbaar kant. Schortjes, met of zonder slabachtig bovenstuk, zijn slechts van praktisch nut als ze van linnen zijn vervaardigd. Vaak zijn ze van tulle, soms zelfs van kant en hebben dan dus weer een louter decoratieve functie. Karakteristiek element in de kleuterkleding vanaf het midden van de 16de eeuw tot het midden van de 18de eeuw zijn de twee *leibanden*, die vanaf de schouders naar achter afhangen. Ze kunnen gebruikt worden als het kind gaat leren lopen, maar blijven ook na die tijd (voor de sier of als accent op het kleuter zijn?) aan de lange jurken bevestigd. *Valhoedjes* en hoofdrollen komen aan het eind van de 17de eeuw al voor en nog tot in het midden van de 19e eeuw, maar horen vooral thuis in de 18de eeuw. De hoedjes hebben een verstevigde rand. De rollen worden als een krans op de hoofdes gezet. Hoedjes en rollen zijn vrijwel altijd zwart. Na hun kleutertijd kleedt men in de 18de eeuw de jongens in een driedelig pak met

het snit van dat van de vaders. Voor de meisjes zijn er dan eerst eendelige japonnen en wanneer ze wat ouder worden tweedelige (manteau en tablier), als vanaf de late jaren 1750 de moeders hun eendelige japonnen ook inwisselen voor tweedelige.

Vanuit Engeland komen in de 18de eeuw verschillende verbeteringen in de wijze van kleden van kinderen. *Baby's* had men gedurende de eerste vier tot zes weken altijd stijf in wikkels gewonden, om ze tegen verwondingen en zelfs tegen het afvallen van ledematen (!) te beschermen. Van dit dwingende gebruik probeert men zich voor het eerst in de 18de eeuw enigszins los te maken.

Peuters kleedt men vanaf het midden van de 18de eeuw eerst in dunne witte batisten jurken, daarna pas in jurken van zwaardere zijde. Bij jongetjes laat men het dragen van de kleuterdracht korter duren dan in de 17de eeuw.

In 1775 draagt een zevenjarig meisje nog de witte batisten jurk, met gekleurd lint om het middel. Haar twee jaar oudere zusje houdt

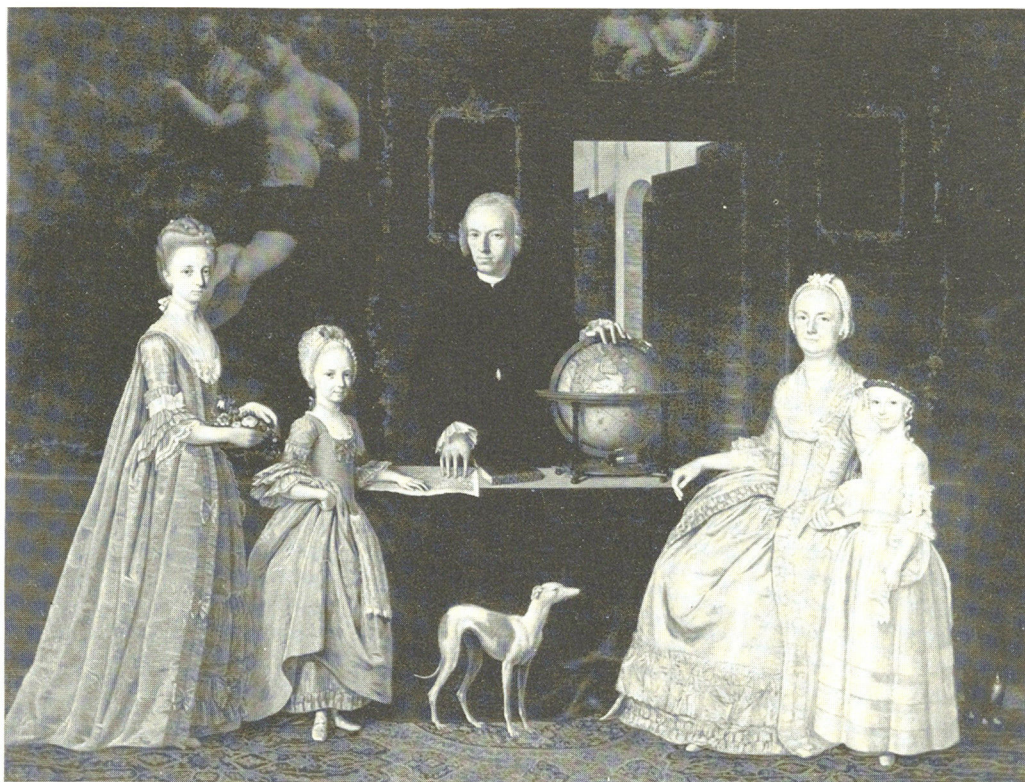

Babyjasje en -mutsjes van linnen met Zaans stikwerk, 18de eeuw. Mutsje uit drie delen vervaardigd: voor meisje; mutsjes uit zes delen: voor jongens

Gouvernante met jongetje in matroze-pakje met leiband, en hoofdrol over mutsje. Prent uit de serie *Galerie des Modes*, 1780. Overgenomen uit *Eighteenth Century French Fashion Plates in full color*, uitgegeven door Stella Blum, New York, 1982

Kinderen uit de familie Van Sypesteyn, door Georges van der Mij, 1763. Verzameling Van Sypesteyn Stichting, Loosdrecht. Foto: Rijksmuseum Amsterdam

Mr. Gerrit Willem van Oosten de Bruyn met zijn gezin, door J. Hoorn, 1775.
De leeftijden van de meisjes zijn 7, 9 en 16.
Particuliere verzameling. Foto: Iconographisch Bureau

Prent uit *Cabinet des Modes*, 15 oktober 1786. Kinderen in redingotes van laken. Jongetje in matrosenpakje van zijde met blauwe sjaal om het middel. Beiden hebben loshangend haar, geknipt "à la Jockey"

Pakje van donkergroen laken met kopen knoopjes, omstreeks 1790 of iets later. Te dragen met witte kraag

de iets slepende rok van haar ééndelige zijden jurk omhoog, zodat we haar zijden onderrok kunnen zien; ze draagt een sieraartje van tulle. De 16-jarige oudste dochter van het gezin is gekleed als een volwassen vrouw in een tweedelig gewaad, alles net iets modieuzer, sierlijker dan haar moeder. Op dit portret van het gezin van mr. G.W. van Oosten de Bruyn door J. Hoorn (particuliere collectie), is ook heel aardig te volgen welke regels er gelden ten aanzien van kapsels en hoofdbedekkingen voor meisjes van verschillende leeftijden, als ze zich in huis bevinden. Het oudste meisje poseert met een onbedekt kapsel, het middelste met een mutsje, het jongste met een hoedje, dat nog verwantschap lijkt te hebben met de valhoed.

De meisjes van de jaren 1770 zullen als jonge vrouwen in de jaren 1780 (als ze tenminste in vooruitstrevende kringen verkeren) o.a. ook witte batisten japonnen dragen. Deze zeer positieve vernieuwing van de

meisjesmode in de jaren 1770 werkt dus als een voorbereiding voor de verbetering van de kleding van de volwassen vrouw in de jaren 1780.

In het eerste Franse modetijdschrift "Cabinet des Modes" wordt op 15 oktober 1786 voor de tweede maal een prent met kinderkleding gepubliceerd. In de bijbehorende tekst waagt men zich aan bespiegelingen over de oorzaken van vrolijkheid en somberheid bij kinderen. Locke, Helvetius (Frans filosoof, 1715-1771) en "de beroemde schrijver van "Emile" zelf" worden genoemd als figuren, die dit probleem óók niet hebben kunnen oplossen.

De Engelsman John Locke schreef in 1693

"Some thoughts concerning education". Hij raadde daarin aan *de ontwikkeling van het kind aan te passen aan zijn natuurlijke aanleg*, en de opvoeding vooral te richten op de ontwikkeling van het karakter en minder op het opdringen van kennis. Zijn geschrift heeft weinig verandering in de kleding van kinderen teweeg gebracht. Jean Jacques Rousseau heeft de draad weer opgenomen in 1762, in "Emile ou de l'Education". De tijd is dan wél rijp voor concrete vernieuwingen (o.a.) in de kindermode.

In eigen land kan men, vooral in uitgesproken christelijke kringen, weinig waardering opbrengen voor de nieuwe wat vrijere ideeën. Men verschuilt zich het liefst achter een brave, houterige deftigheid. Lezen is beter dan spelen. Spelletjes moeten bij voorkeur een leerzaam element bevatten. De kinderliteratuur blijft op een enkele uitzondering na doordrenkt van voorbeelden van deugdelijkheid. De groeiende officiële waardering voor het onbevange kinderlijke in de tweede helft van de 18de eeuw heeft in ons land dus nauwelijks weerklank gevonden, maar is daar buiten later ook weer zo vervaagd, dat er in de tweede helft van de 19de eeuw nieuwe verdedigers moesten opstaan.

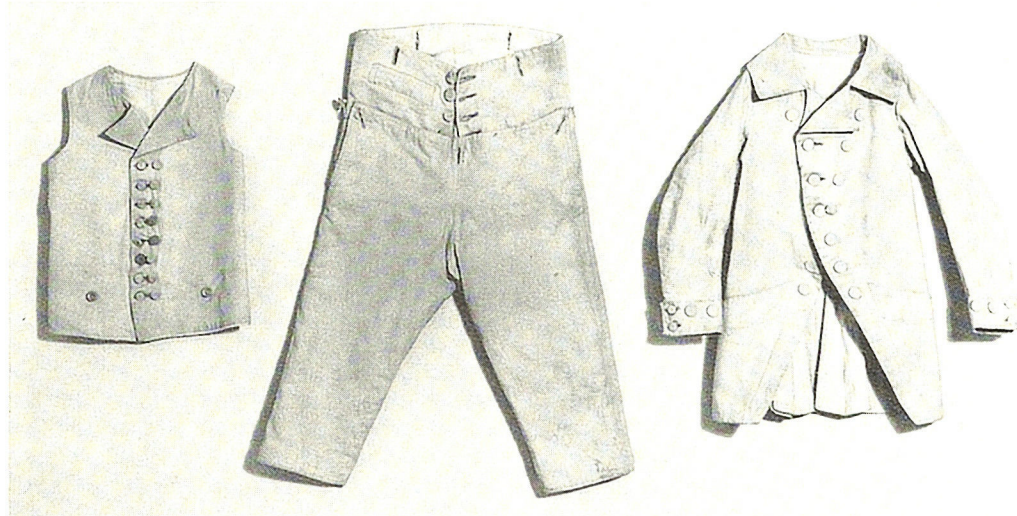
In de "Galerie des Modes", een modeprentenserie die verscheen tussen 1778 en 1787, wordt in 1780 een gouvernante afgebeeld met een klein *jongetje* in een pakje met lange broekspijpen, dat in het onderschrift *matrozenpakje* wordt genoemd. Het matrozenpakje komt in dezelfde serie nog twee keer voor in 1780. Op de boven al genoemde prent van 15 oktober 1786 uit het "Cabinet des Modes" dragen jongen en meisje beiden een mantel van het redingote type. De jongen is tegenover het meisje al bevoorrecht door de aanzienlijk ruimere vorm van zijn redingote. In de tekst wordt het pakje met lange pijpen van de jongen ook aangeduid als matrozenpakje. Matrozenpakjes hebben zich dus kunnen handhaven. Dat ze nog (minstens) twee eeuwen lang gedragen zouden worden, zal men zich toen niet gerealiseerd hebben.

In de jaren 1780 gaan de jongens hun kniebroeken dus inwisselen voor lange broeken.

Met deze meestal vrij ruime, soms wat strakkere pantalons hebben de jongens in hun kleutertijd voor 't eerst hun eigen kinderdracht. De nieuwe lange broekspijpen van het jongetje zullen ongeveer 15 jaar later worden nagevolgd in de mannenmode. Ook deze vernieuwing wordt dus als het ware uitgetoetst op de kinderen. Interessant is dat bij deze nieuwe kledingvorm het voorbeeld is gevonden in de hoek van de werkkleding en wel bij die van de matrozen. Als de bewuste pakjes van satijn zijn vervaardigd, is de wereld van de werkkleding al heel ver verwijderd. Dat is minder het geval

Prent uit de serie *Galerie des Modes*, 1780. Peuter in gemakkelijk los wit jurkje. Jongetje in zacht rood matrozenpakje met blauwe sjaap. Meisje in paarse "levite" (japon zonder mouwen of met korte mouwen, met sjaap in het middel). Uit de verzameling van mevr. M.A. Gheering-van Ierland, Bergen op Zoom

Driedelig pakje van beige linnen, omstreeks 1800

onze eigen tijd zal voortduren.

In het begin van de 19de eeuw dragen de allerkleinsten witte jurkjes. Jongetjes kleedt men in de peuterleeftijd in pakjes, die afgeleid zijn van de eind 18de eeuwse matrozenpakjes. Deze pakjes zijn soms ruim als overallemetjes, soms strak. Ze blijven bestaan tot ± 1830 (1840). Omstreeks 1815 zien jongens en meisjes in de kleuterleeftijd er geheel hetzelfde uit met hun ruime jurkjes met hoge taille en korte pofmouwtjes. De jurkjes vallen tot net over de knie en worden gecombineerd met een bijbehorende pantalon tot over de enkels. Bij een wat langer jurkje kan met kousjes worden volstaan. Naast het verschil in accessoires kunnen de iets langer vallende krulletjes van een kleuter op een meisje duiden.

In de periode van ± 1820 tot ± 1850 bestaat de kleding voor jongens in hun kleutertijd (en soms tot iets daarna) uit een kielachtige jurk meestal met pantalon eronder van de stof van de jurk. Men kiest er vaak geruite stoffen voor. Vanaf ± 1850 zijn deze jurkjes zo kort dat ze meer weg hebben van een lange blouse, wel ook met ceintuur gedragen. De witte pantalon erbij, net als bij de meisjes eventueel met broderie, reikt tot of over de knie. In 1851 maakt een jongenspakje bestaande uit een jasje in de vorm van een blouse met ceintuur en een (ruim geknipte!) kniebroek van dezelfde stof een geheel nieuwe indruk. Toch is dit model gegroeid uit de kieljurk over pantalon van vóór 1820.

Op de modeprenten uit de jaren 1830/1850 bestaat de dracht voor jongetjes, die niet meer de leeftijd hebben voor een jurk, uit een blouse, die in een lange ruime broek wordt gedragen. De broek heeft soms schouderbanden. Vanaf de jaren 1850 valt de blouse met een ceintuurtje over de broek heen. Jongens zien er vanaf hun achtste à tiende jaar al vrijwel geheel uit als volwassenen.

Prent uit *Le Follet Courrier des Salons*, juni 1836. V.l.n.r.: witte jurk; bruine kiel; lichte zeegroene broek met zwarte banden; witte blouse; witte pantalon; blauw jasje; lichtgeel vest

De kinderen Van Romondt, door C. Kruseman, 1830.

Prent uit *Die Mode*, 1844. V.l.n.r.: lichtbruin jurkje; donkergroen jasje met witte pantalon; rose jurkje; licht turquoise jurkje en rose hoed

bij de exemplaren van effen donkere wollen stoffen, die er trouwens toch ook heel gezellig uitzien met de geplooid witte kragen, die erbij worden gedragen.

De matrozenstijl in de kinderkleding raakt gedurende de eerste helft van de 19de eeuw vrijwel geheel op de achtergrond. Vanaf ± 1850 is er een grote opleving die dan tot in

In de jaren 1850 kunnen jongens van $\pm$ vier tot $\pm$ zes jaar een jasje met een vest dragen bij een rok over een pantalon met broderie afgezet. In de vroege jaren 1860 verschijnt het knickerbocker pak, dat jongens eerst vanaf hun zesde, zevende jaar gaan dragen, maar al heel spoedig ook al op jongere leeftijd. De knickerbocker broek is ruim en eindigt met een bandje bij de knie, het jasje is kort en heeft geen kraag. In de jaren '70 worden de pijpen iets nauwer, eindigen soms ook open, onder de knie.

Tot zeven-jarige leeftijd wordt dit pak alleen met een ruim wit overhemd gedragen, daarna ook met een vest.

In de hele tweede helft van de 19de eeuw zijn matrozenpakken in allerlei variaties populair voor jongens. Deze (dan!) aan het strand ontstane dracht wordt al spoedig het gehele jaar door gedragen; 's winters van donkerblauwe serge (kamgaren weefsel in dubbele keperbinding) met een pet van laken, 's zomers van wit drill (stevig katoenen weefsel in keperbinding) met een strohoed. Jongens van drie tot zeven dragen in de jaren 1880 ook vaak jersey pakjes, die eerder slechts aan het strand gesignaleerd zijn. Naast matrozenblouses (met puntige halsuitsnijdingen en losse kragen) komen in de jaren 1890 de zogenaamde Amerikaanse blouses in de mode, die tot de hals sluiten, en van een platte kraag met strookjes zijn voorzien. Ze worden met kniebroeken gecombineerd.

In het Engelse tijdschrift "The Lady" wordt in 1885 het nieuwe feestpakje voor jongens van (bijvoorbeeld) zeven jaar of jonger beschreven: "kieltje en kniebroek van saffierblauw fluweel met sjerp van zacht rose, grote kraag en manchetten van kant". De hoofdpersoon in Mrs Hodgson Burnett's boek "Little Lord Fauntleroy" (1886) draagt een dergelijk pakje in het zwart en geeft er zijn naam aan. Fluwelen pakjes kende men in de jaren 1840 al, maar in de jaren 1880 creëert men er duidelijk een nieuw geheel mee, waar ook de vaak lange losse krullen en eventueel een fluwelen baret toe bijdragen. Men laat zich inspireren door 17de en 18de eeuwse kledingvormen. Naast deze opgedirkte pakjes voor grotemensenachtige kinderpartijen zijn er dus voor tijdens en na de kleutertijd de veel praktischere matrozenpakjes, o.a. van wollen of katoenen stoffen. Voor jongens van de lagere schoolleef-

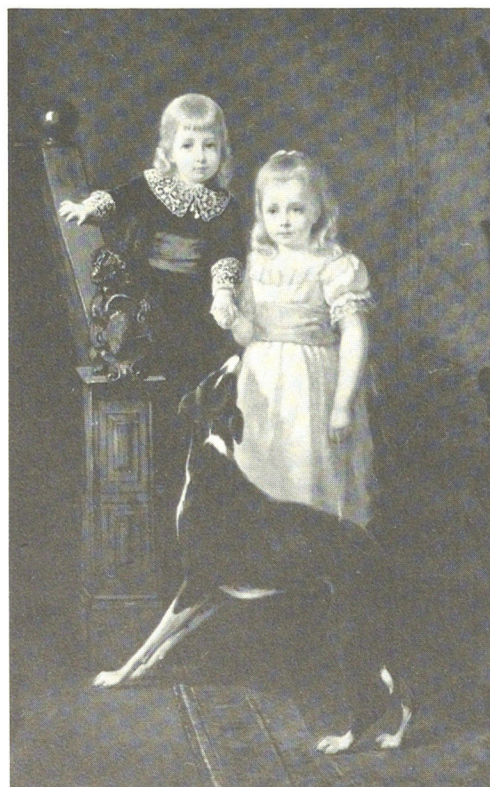
Journal des Demoiselles

Modèles de Paris

ET PETIT COURRIER DES DAMES REUNIS

Année Vingt-neuf 48

Cravattes et boutons de Mme TASSIN 4 r. de la Madeleine - L'Étoffe en cachemire de la Cie DES INDES 47 r. de la Madeleine - Les gilets de Mme GUERIN 15 r. de la Madeleine - Les chemises de Mme GUERIN 70 B. de la Madeleine - Les chemises de Mme KAHN 35 r. de la Madeleine.

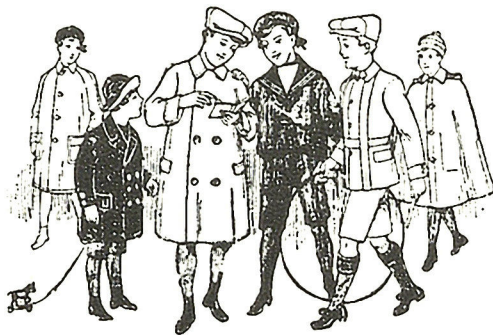
Matrozenpakje van serge (wollen keperweefsel) met losse kraag, begin 20ste eeuw. Engels pakje van Maison de Bonneterie

Prent uit Journal des Demoiselles, 1890

De kinderen Van Aldenburg Bentinck, door Kate Bisschop, 1883. Het jongetje in het nieuwe feestpakje van de jaren 1880: fluwelen pakje met zijden sjerp en kanten kraag en -manchetten (ook de specifiek erbij behorende haardracht). Foto: Iconographisch Bureau

Confectie. Jasjes en pakjes van De Bijenkorf, 1915. V.l.n.r.: waterproof regenjas; jekker; wollen Ulster; cheviot (glanzend wollen keperweefsel) matrozenpak; "Norfolk"-pakje van tweed; waterproof cape met capuchon

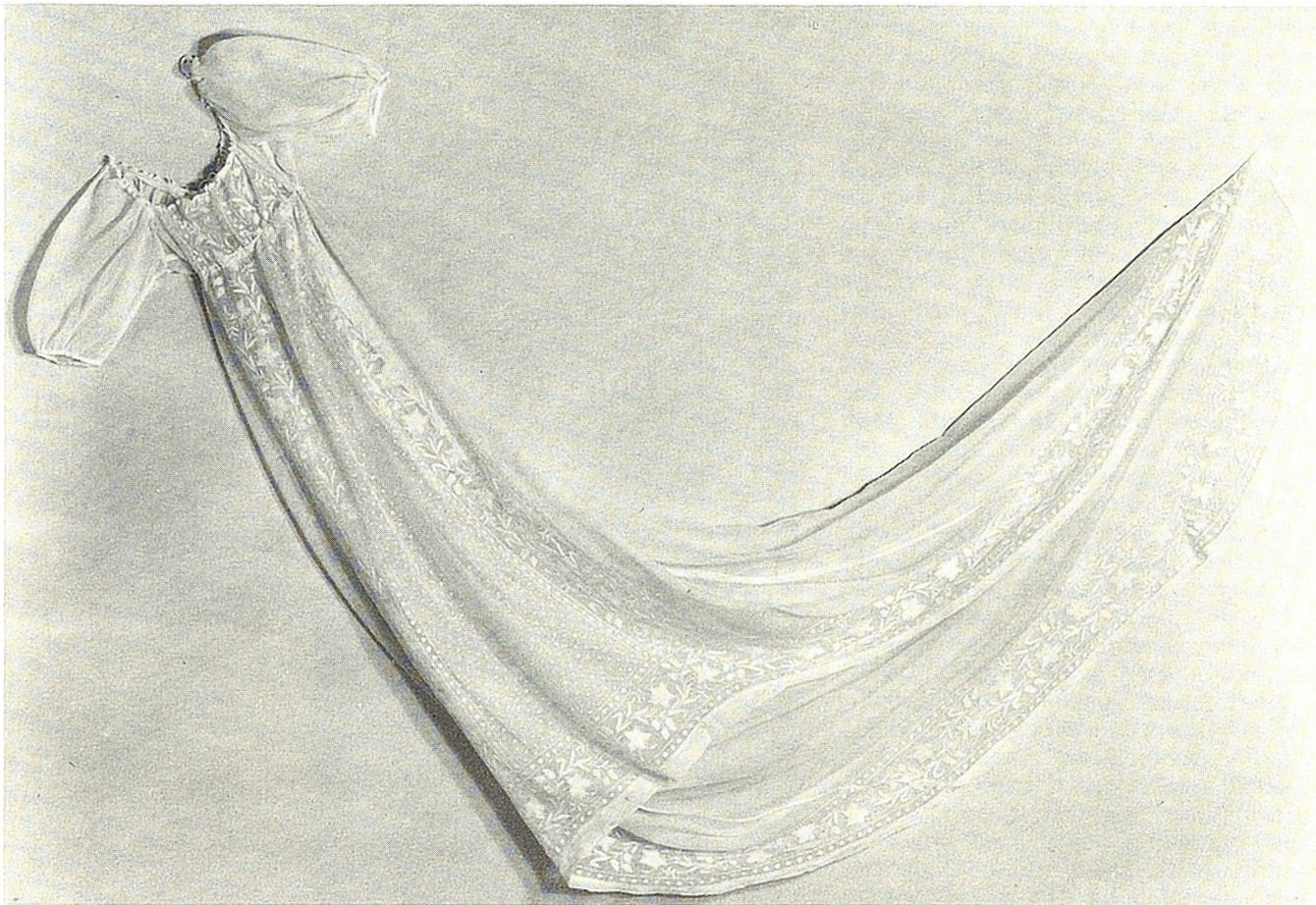
Prent uit *Journal des Dames et des Modes*, 1810. Witte jurk met witte pantalon, katoenen hoedje, schots shawijje. Verzameling mev. M.A. Ghering-van Ierland, Bergen op Zoom

tijd bestaan er in de laatste decades van de 19de eeuw verschillende types goede eenvoudige pakken met hoog gesloten jasjes en broeken, variërend in lengte van net over de knie tot over de enkel. Het omstreeks 1870 ontstane "Norfolk"-pakje (jasje met ceintuur en twee plooiën van hals naar zoom, met kniebroek) komt, dan wel wat gewijzigd, nog voor tot tegen 1940.

In de jaren 1780 blijven sommige dames in Parijs de luchtige kleding dragen die ze in de Franse koloniën in Amerika hadden geadopteerd. Een prent uit de serie "Galerie des Modes" stelt in 1787 een moeder voor met een kindje gekleed "à l'Américaine". Het meisje is bijzonder vooruitstrevend, informeel gekleed in een los wit jurkje met een los geel jurkje erover heen, dat boven op de rug nonchalant is opgeknoopt. Op een prent uit 1780 ook uit de "Galerie des Modes" draagt een kindje, dat net kan

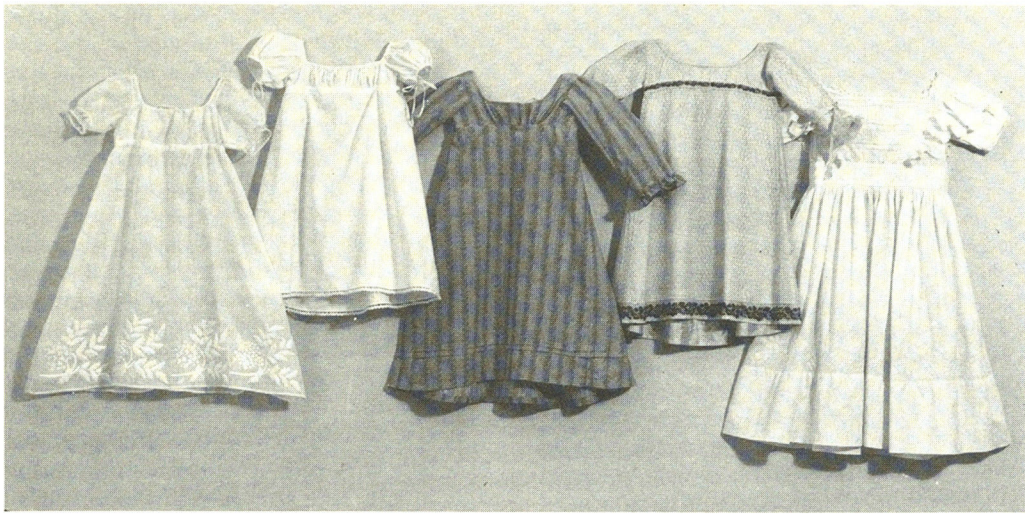
Jurk met lange sleep, neteldoek met tamboureurwerk, omstreeks 1805

Capote de Percale. Petit Fichu écossais.

staan, al een lang ongetailleerd jurkje met een strook aan de zoom.

In de eerste jaren van de 19de eeuw bezitten meisjesjaponnen voor speciale gelegenheden een sleepje net als de japonnen van

Jurkjes van linnen en katoen, v.l.n.r.: 1805/1810, ± 1815, ± 1820, ± 1820 (bovenjurkje van open breiwerk met kralenranden), ± 1835

Jurkjes van linnen en katoen, v.l.n.r.: 1835/1840, jaren 1840, midden 19de eeuw, midden 19de eeuw (model bestaat uit rokje met kort jurkje)

De kinderen Van Tuyll van Serooskerken, door J.A. Kruseman, 1845. Het meisje in witte blouse en paarse rok, de jongen in een bruin fluwelen pakje

de moeders. In het gewone doen hebben meisjes ruim voetvrije jurkjes, overwegend van katoen, 's morgens gekleurd, 's middags wit. Omstreeks 1815 reiken de kleinste jurkjes nog tot net over de knie en komen er meestal witte, soms gekleurde pijpen van een dunne ruime pantalon onderuit. In deze jaren is weer vrijwel alleen aan de accessoires te zien of een kleuter een jongen of meisje is. In beide gevallen zijn de jurkjes en de pantalons identiek: met hoge taille, wijde halsuitsnijing en korte pofmouwtjes. De jurkjes en pantalons horen bij elkaar, zijn op dezelfde wijze versierd. Deze stellen zijn helaas slechts zelden bewaard gebleven. Jurken van meisjes van ongeveer acht jaar oud reiken in 1820 tot halverwege knie en enkel, de broekspijpen komen tot de enkel. De japon van een tienjarig meisje raakt de enkel, er zijn geen pijpen meer te zien. Deze kleding is nog steeds zeer praktisch; touwtje springen levert geen enkel probleem op. Hoeden komen alleen bij officiële gelegenheden tevoorschijn.

Naarmate de 19de eeuw verder verstrijkt, gaan veel van de verworven vrijheden op kledinggebied voor volwassen en kinderen weer verloren. Als moeders ongemakkelijke corsetten en crinolines gaan dragen, volgen de dochters vaak met groot verdriet. Het meisje is in de jaren 1840 weer geheel een dametje, ondanks de pijpen, die nog iets onder haar vrij lange wijde rok uitkomen. De combinatie van een witte blouse met een gekleurde rok is vanaf de jaren 1850 min of meer een privilege voor de meisjes; de moeders verschijnen daarin slechts 's morgens thuis. Rok en blouse geven toch altijd iets meer vrijheid dan de eendelige japon.

In de periode van ± 1840 tot ± 1880 hebben de meisjes het (net als hun moeders trouwens) 't moeilijkst in hun kleding, als de mode crinolines en tournures (kussentjes of gesteven stroken middenachter onder het middel) voorschrijft. Van je springtouw heb je dan alleen plezier als andere kinderen het voor je willen draaien.

Er worden weer veel zijden stoffen gebruikt, die aan de kleding van jonge kinderen al gauw een te pompeus karakter geven.

Foto van meisje in geruit wollen jurkje (zonder taillenaad), jaren 1880

Jurkje van zacht zeegroene zijde met ingeweven patroon, fijne wol, lint en groffe kloskant, jaren 1880. Jurkje van fijne lichtgele wol met borduurwerk en machinaal kant, jaren 1890. Jurkje van fijne lichtgele wol met in zacht rood ingeweven streepjes, zacht rood lint, jaren 1890

Tegen 1880 krijgen vrouwen en meisjes in hun japonnen meer ruimte rondom het middel dankzij de nieuwe princesselij (zonder taillenaad). Bij de moeders zorgen figuurnaden er voor dat de japonnen vaak toch nog strak zitten, maar bij de meisjeskleding is dat dan niet meer het geval. Als de vrouwen enkele jaren later hun middel weer meer dan ooit gaan insnoeren, dwingt men daar de kinderen overwegend niet meer toe. Sommige modetijdschriften houden echter voorlopig nog vast aan voor kinderen onvriendelijke modes. Op schilderijen, waarop mensen zich informeel met hun kinderen laten schilderen, zien we, dat zelfs in het midden van de 19de eeuw men lang niet altijd blindelings de modeprentjes heeft gevolgd. Alleen aan de overdreven wijde van de meisjesrokken was kennelijk niet te ontkomen.

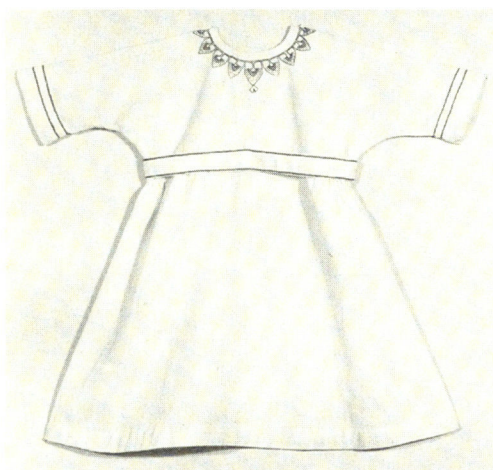
In de jaren 1880 begint de inmiddels weer gegroeide belangstelling voor de behoeften van het kind voor 't eerst concrete vruchten af te werpen. Het is dan hoog tijd dat de inmiddels zeer verwaterde idealen uit de jaren 1780, betreffende een eigen kleding voor kinderen, nieuw leven wordt ingeblazen.

Illustratie uit *Under the Window*, door Kate Greenaway, 1878 (herdruk 1973). Kiertjes met smockwerk

Jurkje van lichtblauwe (zwaar gesteven) katoen(?) met smockwerk, ± 1902. Gedragen door meisje, geboren in november 1899

In Engeland propageert de in 1881 opgerichte Rational Dress Society warm wollen ondergoed voor kinderen. In Duitsland had de arts Dr. Jaeger daartoe het initiatief genomen. De bovenkleding moest ook niet te dun en te bloot zijn. De zorg voor de bescherming van kinderen tegen kou neemt toe, evenals het verzet tegen de beperking in bewegingsvrijheid, die de mode de kinderen oplegt.

Engelse kunstenaars, die het niet eens zijn met de heersende onnatuurlijke modes zien (vooral) vrouwen en meisjes liever in een losse vloeiende stijl gekleed. Walter Crane ontwerpt in 1893/94 kinderkleren, die hij zelf praktisch, eenvoudig en schilderachtig vindt. Kate Greenaway heeft veel invloed op

de nieuwe stijl in de kinderkleding. Haar kinderboekillustraties leveren allerlei voorbeelden voor jurkjes en pakjes. Zij zoekt zelf haar inspiratie in de kinderkleding van het eind van de 18de eeuw en het begin van de 19de eeuw. Het is geheel verklaarbaar, dat zij juist naar die periode teruggrijpt, waarin de kinderen, voor het eerst zelfs, een bevrijding in hun kleding beleefden. Kate Greenaway ontwerpt soms zelf ook echte jurkjes.

Elisabeth Rogge schrijft in februari 1907 in "De Vrouw en haar Huis", dat Engeland toonaangevend is voor de kinderkleding: "In de laatste helft der vorige eeuw kwamen dan ook van daar de losse Engelsche of babyjurken tot ons, die weldra zeer in den smaak vielen en waarbij het kind volle vrijheid van bewegen wordt toegestaan". Ze illustreert haar artikel o.a. met een model dat is ontworpen in de Costume Studio van Liberty & Co te Londen en uitgevoerd door Metz & Co's Costume Department te Amsterdam. Het pakje bestaat uit een jurkje van een type, dat men dan ook wel "overall" noemt, en een blouse. De firma Metz & Co levert inderdaad een belangrijke bijdrage aan de verspreiding van de Engelse invloed op de Nederlandse kinderkleding (en vrouwenkleding). "Kleedt de kinderen zolang mogelijk eenvoudig en kinderlijk, vermijdt al wat kan doen denken aan kleding van ouderen", adviseert Elisabeth Rogge haar lezeressen in hetzelfde artikel.

In juni 1917 verschijnt in "De Vrouw en haar Huis" een artikel vol verering, over "Het Kind": "Het kind is volop natuur (de schrijfster ziet de natuur als één schoon harmonieus geheel). De mensch moet zorgen, dat er nooit iets komt te staan tusschen het kind en zijn intuïtie".

In de kringen van de voorstanders van de verbetering van de vrouwenkleding in Nederland krijgt ook de kinderkleding alle aandacht. De "Vereeniging voor Verbetering van Vrouwenkleding" verandert in 1908 zijn naam in "Vereeniging Vakschool voor Verbetering van Vrouwen- en Kinderkleding". In de tijdschriften (vanaf 1899), die geheel of gedeeltelijk aan de reformkleding zijn gewijd, wordt echter wél de meeste plaats ingeruimd voor de babykleding. Op het gebied van de kinderkleding zijn de grootste problemen dan kennelijk al opgelost.

Vrij laat wordt in Haarlem nog de "Vereeniging voor Kinderkleding" opgericht, "gebaseerd op esthetischen en practischen grondslag". Eén van de leuzen is: "De kleding is er voor het kind en niet andersom". Er blijkt nog steeds geen enkele winkel een werkelijk geheel op het gebied van de verantwoorde kinderkleding te bieden. De vereniging wil de geïnteresseerde moeders tegemoet komen met kant en klaar bestelbare kinderkleertjes, die door de vereniging zijn ontworpen. Via de redactie van "De Vrouw en haar Huis" zijn ook patronen te bestellen, in 1917 bijv. van jongens- en meisjeskleding van geruite katoen.

Jurk van Liberty linnen, met de hand geborduurd, en zijden blouse. Ontworpen in de Costume Studio van Liberty & Co in Londen, uitgevoerd in Metz & Co's Costume Department te Amsterdam. Afgebeeld in *De Vrouw en haar Huis*, februari 1907. Tijdschrift uit de verzameling van mevr. M. Holthuisen-van Waibeeck, Laren

Jurkje van ivorkleurig fijn wollen weefsel met borduurwerk, omstreeks 1912. Door een moeder voor haar dochtertje gemaakt naar een reform patroon

Modetekening door Rie Cramer voor *De Kroniek*, mei 1916. Rose japon voor jong meisje

"Kinderkleding welwillend ter reproductie afgestaan door de Vereniging voor Kinderkleding te Haarlem". Modellen om zelf te maken in ruitjeskatoen. Afb. in *De Vrouw en haar Huis*, oktober 1917. Tijdschrift uit de verzameling van mevr. M. Holthuisen-van Walbeek, Laren

Schortjes van rood/wit geruite- en blauw/wit gestreepte katoen, omstreeks 1920

De kinderen Bérard, door A. Renoir, 1884.
Nationaalgalerie, Berlin (West). Foto: Jörg P. Anders

In de jaren 1880 zijn meer kinderkledingvormen en -elementen ontstaan, die decades lang bepalend zijn gebleven. In Engeland, ook al weer, wordt het *smockwerk* van kieren van mannen van het platteland overgenomen naar kinderjurkjes. In een catalogus van Liberty uit 1887 worden jurkjes met smockwerk afgebeeld. Het elastische smockwerk is plezierig om te dragen voor kinderen, en heel decoratief. Zelfs damesjaponnen worden er bij Liberty wel mee versierd.

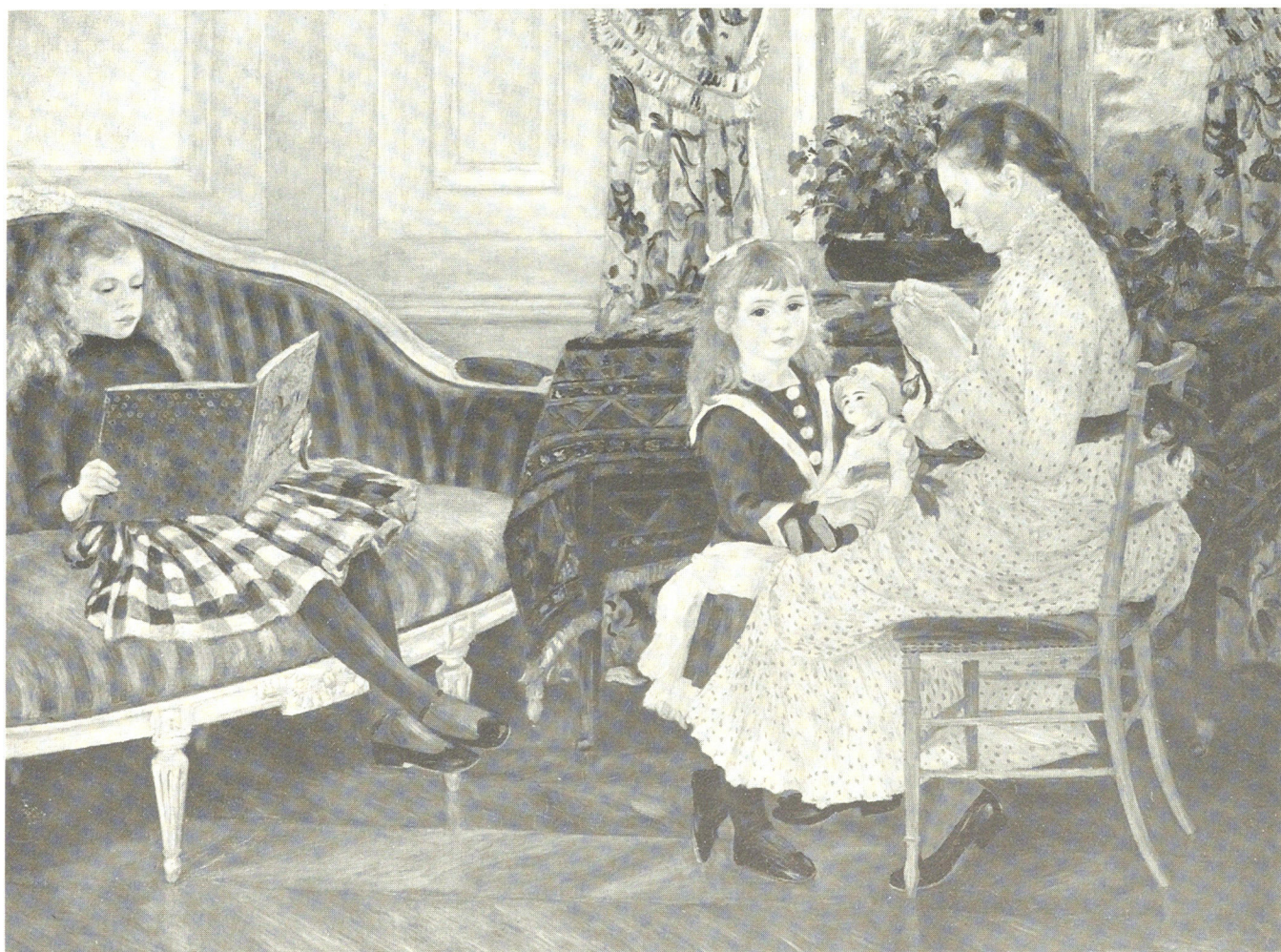
Op een ongedwongen portret van de drie dochters van Paul Bérard door Renoir in 1884 draagt de tien jaar oude Lucie een *geruite plooirok*. Deze comfortabele dracht zal pas decades later door vrouwen worden

overgenomen. De in 1880 geboren Marguérite laat zien, dat de matrozenstijl, die in de jongensklleding al een eeuw eerder werd geïntroduceerd, in de jaren 1880 ook door meisjes wordt overgenomen. Marthe (geboren in 1870) heeft bij haar vrolijke witte zomerjurk met rode nopjes rode accessoires gekozen: haarlint, ceintuur en kousen. Alle drie de meisjes hebben hun haar op een mooie natuurlijke manier gekapt.

Marguérite is heel gelukkig met haar pop, die niet meer een volwassen dametje voorstelt (omstreeks het midden van de 19de eeuw verschijnen in de poppengarderoes naast kledingstukken voor volwassenen ook kinderkleertjes).

Kleding in matrozenstijl wordt voor gebruik in de stad fraaier en degelijker uitgevoerd dan voor vakanties aan het strand. Er zijn verschillende variaties mogelijk, ook voor meisjes: jurkjes, combinaties van blouse en

rok, of driedelige pakjes met een jasje over de blouse.

Vanaf omstreeks 1880 besteden sommige modetijdschriften meer aandacht aan school-, zelfs aan gymnastiekkleding. Er worden modellen afgebeeld van allerlei praktische jurkjes, pakjes en schortjes. Schortjes zijn gedurende de hele 19de eeuw in allerlei vormen gedragen. Naast kleine sierschortjes komen schortjes voor, die vrijwel de gehele jurk bedekken. Tegen het eind van de jaren 1880 ontwikkelt zich uit de laatste categorie een nieuw type jurkje met los vallende ruimte vanaf een schouderpas.

Het *ondergoed* vormt wel het meest pijnlijke gedeelte in de geschiedenis van de kinderkleding. Dat de volwassen mens zichzelf in zijn kleding eeuwenlang geen bewegingsvrijheid heeft gegund, is al verbazingwekkend genoeg. Dat men voor de kinderen, behalve in de periode omstreeks 1800, geen uitzondering heeft willen maken, tot ± 1880, is onbegrijpelijk.

Tot ± 1780 worden de rokken van de meisjes, net zoals die van de moeders, ondersteund door paniers (hoepels). Het meisje draagt een corsetje met baleinen, net als de volwassen vrouw. Het Musée du Costume in Parijs bezit er één van tegen 1750, met middenvoor zelfs een ijzeren "balein". Bij kleine

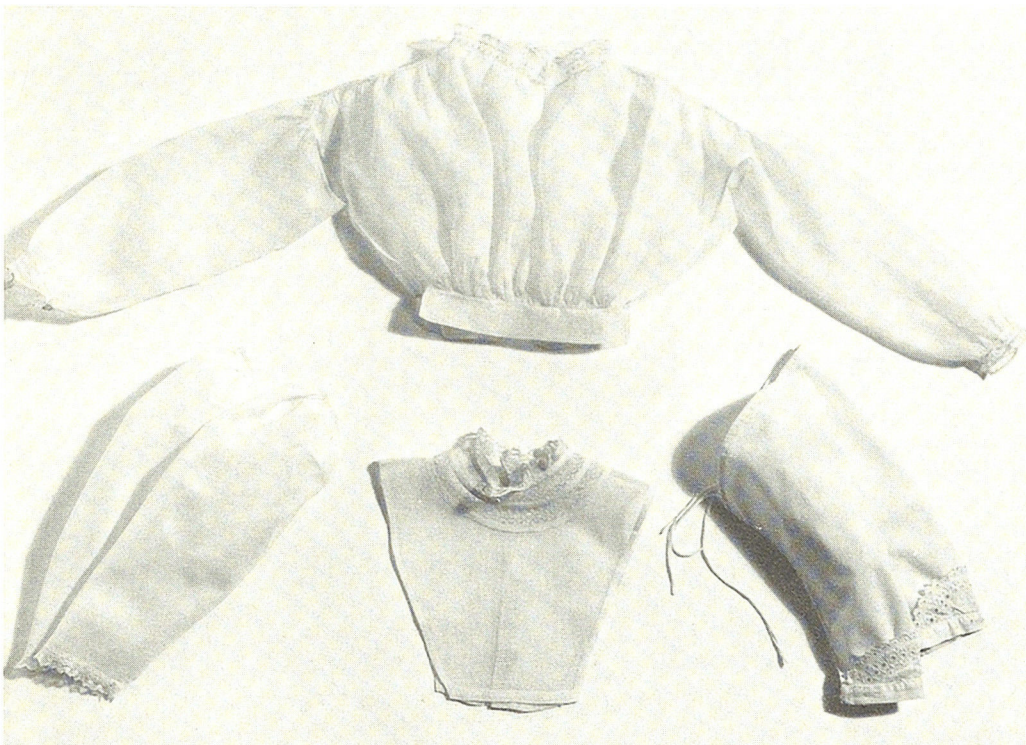

jongens komen corsetjes nog voor onder de lange jurken, tot omstreeks 1780. Dan volgen enkele decades, waarin men de natuurlijke lichaamsvormen respecteert. Sinds ± 1840 zuchten dochters van moeders, die veel waarde hechten aan een modieuze verschijning, al weer in corsetjes met baleinen (repen van walvisbeen). In het midden van de 19de eeuw doen de meisjesrokken ook mee aan de wijde crinolinemode. De rokken worden eerst ondersteund door stijve onderrokken, daarna door inklapbare constructies. Het silhouet van de *tournure-japonnen* van de jaren 1870 en 1880 vinden we ook bij meisjesjurken. Meisjes zijn in die

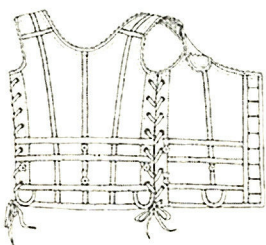
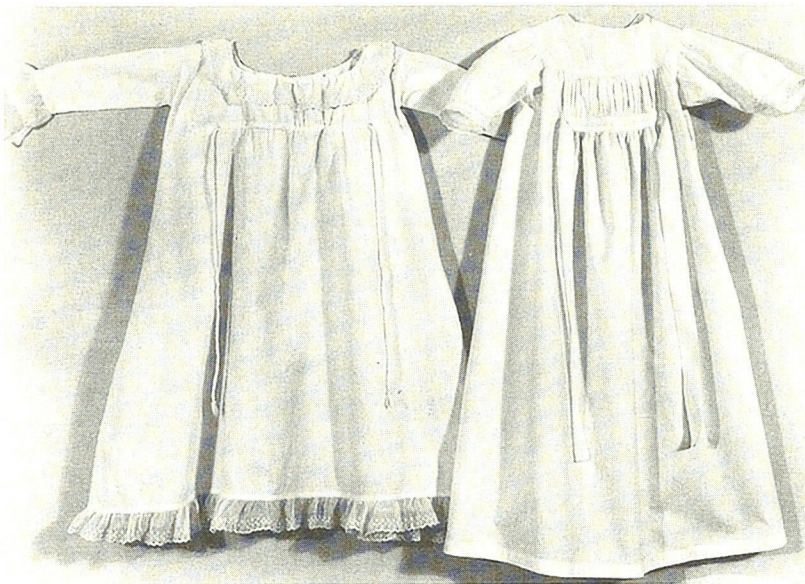
School- en gymnastiekkleding (voor leeftijden, v.l.n.r.: 8/10 jaar, 11/13 jaar, 10/12 jaar), afgebeeld in *La Mode Illustrée*, 1879, blz. 138

Badpakje voor meisje van 12 à 15 jaar, afgebeeld in *La Mode Illustrée*, 1887, blz. 186

Schortjes van linnen en katoen, v.l.n.r.: jaren 1880, met soutache en borduurwerk; omstreeks 1910, met machinale entre-deux; jaren 1850, met borduurwerk

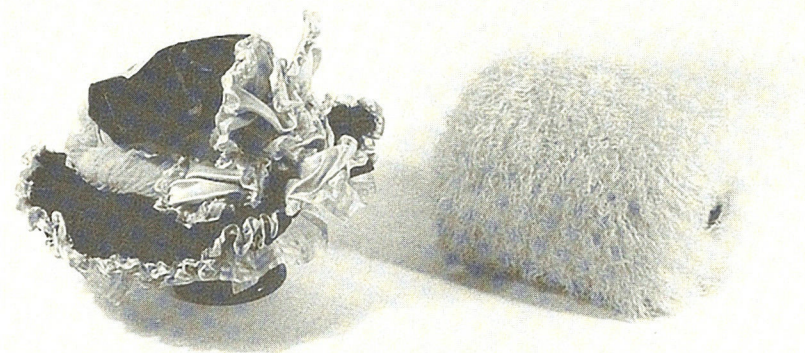
Batisten chemisettes, boven: met kloskantjes, borduurwerk en open naadjes, jaren 1860; onder: met kloskantje, vierde kwart 19de eeuw. Ondermouwjes van fijn linnen, links: met kloskantje, omstreeks 1830; rechts: met broderie, omstreeks 1860

Nachtjaponnetje van katoen met ingeweven streepjes in relief, omstreeks 1820. Nachtjaponnetje van linnen met ingeweven "stiksels" op de pas, en met machinale broderie, omstreeks 1880

Riglijfje van reformstof met opgestikte repen katoen. Alb. in *De Vrouw en haar Huis*, november 1917. Tijdschrift uit de verzameling van mevr. M. Holthuisen-van Walbeek, Laren

Jasje van fluweel, jaren 1880. Jasje met pelerine, van zijde met ingeweven motiefje, midden 19de eeuw

Hoed van fluweel met strik van zijden satijn en draperie van zijden gaas, omstreeks 1895. Mof van wit lam, ± 1905 (op de bijbehorende doos: *Pelletterij Magazijn C.A. Volk Amsterdam*)

Mitaines, v.l.n.r.: uit het begin van de 19de eeuw, van zeemleer; begin 19de eeuw, van linnen; midden 19de eeuw, van gebreide katoen

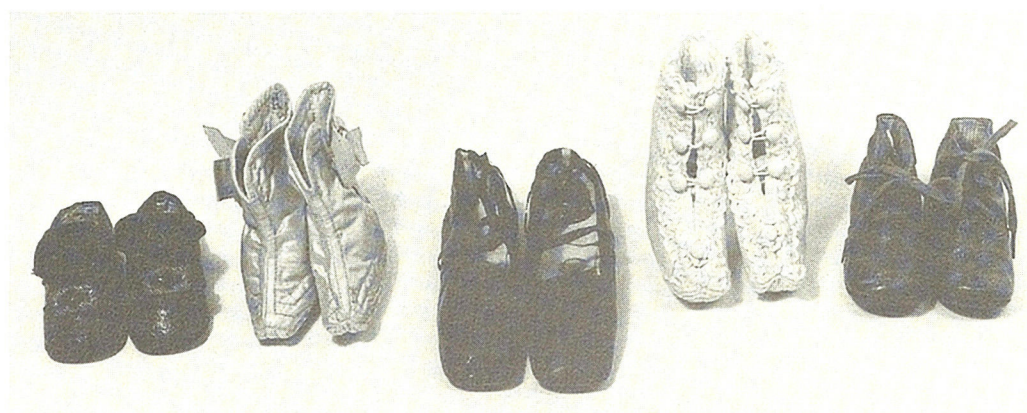
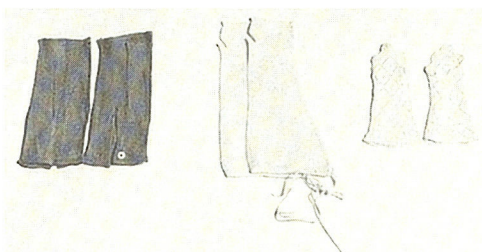
V.l.n.r.: schoentjes van leer, eind 18de eeuw; slofjes van gewatteerde zijde, derde kwart 19de eeuw; schoentjes van dun leer, jaren 1840; slofjes van piqué, tweede helft 19de eeuw; schoentjes van leer, omstreeks 1882

zierig. Voor jongens en meisjes zijn er capes in verschillende lengtes; voor meisjes maakt men ze soms van de stof van de jurk. Sinds het eind van de 19de eeuw zijn er waterdichte regelmantels te koop.

Door allerlei accessoires worden de kinderen vaak wel hevig geplaagd. Hoeden zijn soms lastig groot en hebben irriterende kinbanden of elastiekjes. Laarsjes moeten met veel geduld open en dicht geknoopt worden. Meisjeshanden worden in knellende handschoentjes geperst. Dit alles geldt wel bij uitstek voor de kinderen uit de welvarendste kringen in de maatschappij. Daar bezitten de ouders alle middelen om van hun kinderen showobjecten te maken.

In de eerste helft van de 19de eeuw bestaat jongensschoeisel uit platte schoenen, meisjes-schoeisel uit enkellaarsjes of platte band-schoentjes. Sinds de jaren 1850 krijgen meisjes-schoenen een klein dun hakje, dat in de daarop volgende decades iets in hoogte toeneemt. In de jaren 1880 zijn er voor de meisjes naast knooplaarsjes met een hakje ook platte schoenen in instapmodel met een bandje over de wreef; dit model zal gangbaar blijven. Iets later worden enkellaarsjes met veters en platte hakken door meisjes en jongens gedragen, naast al dan niet uitge-

sneden schoenen. Vlak vóór de eerste wereldoorlog verschijnen al sandaaltjes. In het "Maandblad der Vereeniging Vakschool voor Verbetering van Vrouwen- en Kinderkleding" houdt in maart 1909 een Vlissingse schoenfabrikant een warm pleidooi voor goede zorg voor schoeisel, waarin de kindervoet zich op natuurlijke wijze kan ontwikkelen. Rondom de eeuwwisseling worden de witte kousen tijdelijk vervangen door lange donkere wollen kousen. Sinds ± 1914 mogen meisjes weer witte kousen dragen. Voor jongens blijven de kniekousen overwegend donker.

Op een tekening van drie meisjes in de Hollandse zandbak in augustus 1906 valt op, dat de leeftijd vooral bepalend is voor het soort beenbedekking. Een drie à vier jaar oud meisje draagt hoge sokjes, een ± zes jaar oud meisje kniekousjes en een ± zeven jaar oud meisje hoge zwarte kousen (in vrij hoge enkellaarsjes). Op een modeprent uit 1852 worden twee jongetjes op het ijs afgebeeld, met hoge slobkousen, die onder de witte broekspijpjes uitkomen. Deze dracht blijft bestaan tot de tweede wereldoorlog. Als jurkjes en jasjes slechts tot boven de knie reiken zijn slobkousen van flanel bijv. geheel niet overbodig.

Meisjeshoedjes volgen, overwegend wel vereenvoudigd, de vormen van de hoeden van de moeders, nog tot in de jaren 1930. Het Centraal Museum bezit een meisjeshoedje uit de jaren 1840, met een lange voile: een alles behalve kinderlijk accessoire dus. Bij hoofdbedekkingen voor jongens houdt men vaak wat meer rekening met de jeugdige leeftijd van de dragers. Voor hen zijn er zwerige baretten en gezellige petjes, o.a., soms ook weer, in de eerste helft van de 19de eeuw, eigenwijze grote "herenhoe-

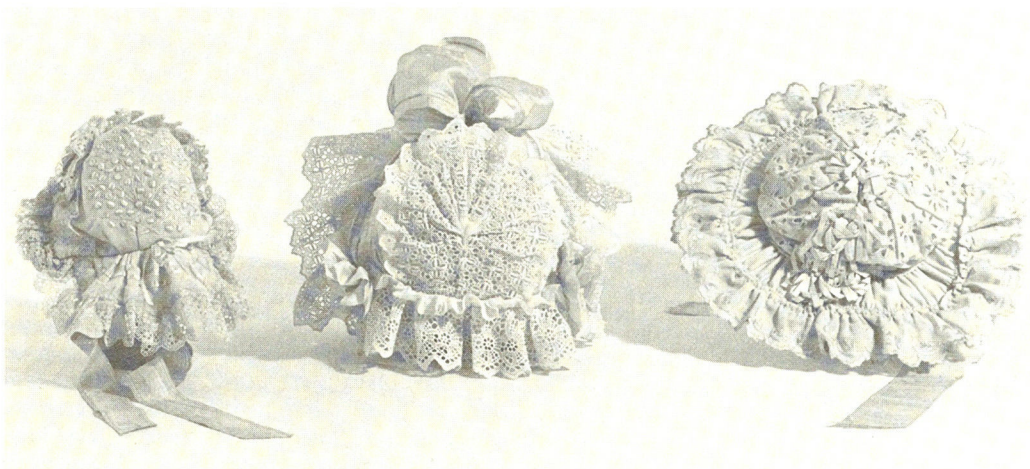
JBM-B.

den". Mooie natuurlijke, heel eigen kapseltjes geeft men de meisjes omstreeks 1800 en dan weer vanaf de jaren 1870. De kapseltjes uit deze beide periodes lijken veel op elkaar. Ze bestaan uit loshangend haar met pony of losse krulletjes op het voorhoofd. In de jaren 1780 gaan jongetjes hun vaders vóór met het dragen van eenvoudig geknipt ongepoederd haar. Daarna behouden kapsels van vaders en zonen, ondanks allerlei variaties, rustige vormen.

In de 17de en de 18de eeuw gaan de kinderen al jong naar de *dansles*. Hun kleding is

Drie meisjes in de zandbak. Illustratie door B. Midderigh-Bokhorst in *Maandblad van de Vereeniging voor Verbetering van Vrouwenkleding*, augustus 1908. Het soort schoeisel en beenbedekking wordt (nog) niet afgestemd op de behoeftes van een kind op een bepaald moment; de leeftijd is doorslaggevend. Tijdschrift in Universiteitsbibliotheek, Amsterdam

Winterkleding met molte en slobkousen. Detail uit illustratie door Henriëtte Willebeek Le Mair in *Little Songs of Long Ago*, 1912

Frans strohoedjes, tweede helft 19de eeuw

Zomerhoedjes van batist (midden) en fijne wol (links en rechts), met borduurwerk en kant, omstreeks 1890-1910

Halsketting met broche, van goud met email en bloedkoraal, omstreeks 1835

Baljapon(?) van batist met borduurwerk, omstreeks 1855

dan zonder meer al zo weelderig, dat ze er niet iets anders voor hoeven aan te trekken. Vanaf even vóór 1840 beelden de modetijdschriften meisjesbaljaponnen af. Speciale feestkleding voor kinderen zal vanaf dat moment blijven bestaan. De jurkjes maakt men mooi met kant en zijden lint. De fluwelen jongenspakjes combineert men met kanten kragen, later met zijden blouses.

In "Euphrosyne. Tijdschrift voor de Hollandse Kleeding" wordt in maart 1832 een kinderbal vermeld. Kort na 1900 bestaan de stijve kinder bals nog steeds. "Een kind, dat in keurig baltoilet eene gewone danspartij bijwoont, heeft met de mooie kleeren aan, meestal zijne natuurlijke ongedwongenheid tijdelijk op zij gezet, en beweegt zich netjes en bedaard als een groot mensch. Zelden ziet men op tegenwoordige bals echte, kinderlijke vrolijkheid; allen doen deftig, de jongens noodigen de meisjes met ernstig gezicht ten dans, inviteeren ze voor een echt souper aan kleine tafeltjes, in het kort: zij zijn geen kinderen meer, maar miniatuur salon-

heertjes en -dametjes. Welk een verfrischende invloed heeft het gecostumeerde bal op die aangenomen maniertjes" ("De Vrouw en haar Huis", januari 1908). Men kiest ook pas sinds omstreeks 1900 voor de kinderverkleedpakjes meer thema's uit de kinderwereld, zoals elfjes dieren, harlekijnen, enz. Daarvóór hebben de ouders hun eigen voorkeur laten overheersen. Zo zal een klein meisje zich in 1858 al heel weinig hebben voorgesteld bij haar 15de eeuwse toiletje met hoge kap. In de 19de eeuw verwerkt men graag historische elementen in de kleding, vooral tijdens gecostumeerde bals. Ook voor de kinderpakjes zoekt men historische voorbeelden. Er zijn ook kinderveesten met kinderovertjes en -toneelstukjes op de programma's. Er worden ook voordrachten op de piano of een ander instrument gehouden. Voor onbekommerde, gezellige spelletjes wordt aan het begin van de 20ste eeuw wel plaats ingeruimd tijdens huiselijke kinderpakketjes (dec. 1914 bijv.; vóór de oorlog, toen er geld voor was, werd

Fotobijdragen pagina 17.

Prent uit *Le Journal des Dames des Modes*, 1858. Midden en rechts: japonnetjes voor gecostumeerd bal

"Het bezoek aan het graf", lithografie naar H.A. van Tricht, omstreeks 1865. Particuliere verzameling

V.l.n.r.: bretel-kruippakje van rose vi-yella; gebreid kousbroekje met geruit blousje; hetzelfde kousbroekje, maar dan met een truitje gedragen. Alb. in *De Vrouw en haar Huis*, november 1917. Tijdschrift uit de verzameling van mevr. M. Holthuisen-van Walbeek, Laren

er vaak een goochelaar gehuurd).

Veel kinderen hebben vooral in de 19de eeuw veel ernstigere zorgen dan die over te deftige feestkleding. Onder erbarmelijke omstandigheden werken kinderen in de fabrieken. Aan de grootste ellende op dit gebied probeert men in 1874 en 1889 met wetten een eind te maken.

In 1900 volgt de leerplicht, die naast de vanzelfsprekende positieve kant toch ook nog lang een negatieve houdt. In gezinnen, waarin men de hulp van de kinderen niet kan missen, worden de kinderen vóór en na schooltijd toch nog ingeschakeld.

Als kinderen één van hun ouders verloren hebben, laat men ze in de rouwperiode kleding dragen waaraan rouwtekens worden toegevoegd (zwarte strikken op een wit jurkje in 1786 bijv.) of hult men ze geheel in het zwart (zwart jurkje en zwart hoedje met rouwsluitertje, tegen 1870 bijv.).

De twintigste eeuw brengt geen ingrijpende veranderingen meer in de wijze van kleden van kinderen. Sommige kledingvormen worden in de eerste decades nog wel steeds door de kleintjes geïntroduceerd. In het begin van de eeuw gebeurt dat bijv. met hantsopjes en pyama's. Kort na 1900 ook laat men de hele kleintjes rondscharrelen in ééndelige kruippakjes, die daarna niet meer van het toneel zullen verdwijnen. Sommige moeders vinden echter nog tot ± 1920 hun héél jonge zoontjes erg mooi in een jurkje. In de jaren 1930 gaan kinderen in overallvormige pakken naar de wintersport. Jonge kinderen spelen thuis in de tuin in vrolijke praktische overalletjes (1933/35; zie vouwblad over B. Midderigh-Bokhorst). Dit aan de werkkleding ontleende kledingstuk zullen volwassenen pas tegen 1970 overnemen.

Kinderen dragen ook sommige nieuwe stoffen eerder dan volwassenen. In 1891 wordt in Engeland voor het eerst viyella vervaardigd. Dit mengsel van wol en katoen wordt (eerst!) zeer geliefd voor kinderkleding. In de tweede decade van de 20ste eeuw gaat men steeds vaker ruitjeskatoen toepassen voor kinderkleding. "Één van de stoffen wel-

ke tegenwoordig zeer gewild zijn voor kleding, vooral voor jonge kinderen, is het bekende ribfluweel" ("De Vrouw en haar Huis", november 1924). Ribfluweel zal een blijvende aanwinst blijken te zijn, eerst voor de kinderkleding, dan voor vrijetijdskleding voor volwassenen en daarna voor het hele kledinggebied.

Tegen 1920 neemt het zelf breien van truien, vesten etc. een hoge vlucht. De warme soepele pakjes of kousbroekjes met truitjes zijn een uitkomst, vooral voor de kleinste kinderen. De kant en klare jersey kleding behoort daarnaast tot het beste, dat voor kinderen verkrijgbaar is.

De komst van de synthetische stoffen in de jaren 1950 betekent vooral voor de moeders een verlichting van de zorgen voor de kleding van kinderen.

De geschiedenis van de kledingconfectie vormt een niet al te evenwichtig verhaal. Verschillende vroege uitschieters betekenen nog niet, dat er direct sprake is van massaproductie. Tussen de beide wereldoorlogen gaan verbetering van de produc-

tiemethodes en groei van de bevolking min of meer gelijk op. Het aanbod aan confectiekleding neemt enorm toe, de markt daarvoor ook. Toch liggen voor veel gezinnen voorlopig slechts de "koopjes" binnen het bereik. Kinderkleding leent zich uitstekend voor confectionering, maar juist voor de kinderen hebben de moeders nog lang overwegend zelf de kleding vervaardigd. In de jaren 1960, als iedereen zich confectiekleding kan permitteren, groeit de behoefte aan kleding met een meer persoonlijk accent. Na zeer veel boetieks voor volwassen kleding volgen er verschillende met kleding voor kinderen, sommige met de mooiere confectie, andere met eigen gemaakte producten. Enkele moeders stichten uit ontevredenheid over de bestaande kinderconfectie zelf een confectiebedrijf voor kinderkleding.

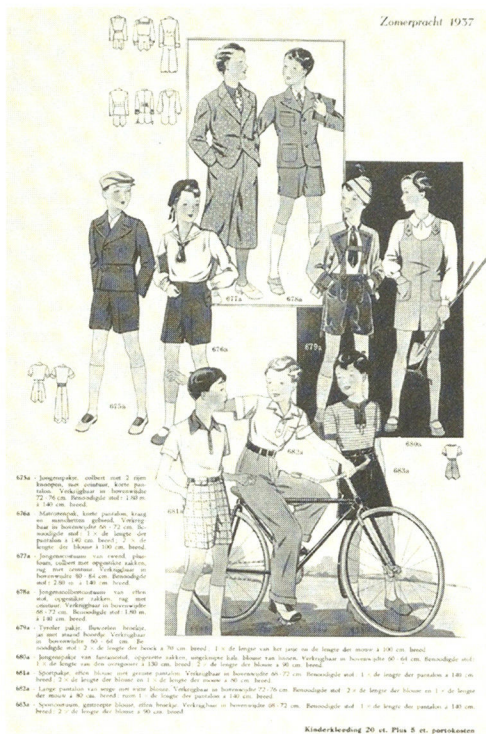
De haute-couture voor kinderen dankt zijn ontstaan aan de bewondering die Parijse moeders aan het begin van de eeuw hadden voor de kleertjes die Jeanne Lanvin ontwierp en uitvoerde voor haar dochtertje Blanche. Jeanne kreeg zoveel bestellingen, dat zij er toe overging een modehuis te openen. In het Musée du Costume in Parijs bevindt zich een meisjesjurk door haar in 1910 ontworpen. Ze is zich naast de dameskleding aan kinderkleding blijven wijden. Andere modehuizen zijn gevolgd. Kinderkleding van haute-couturehuizen was en is wel een specifieke Parijse aangelegenheid. In de eerste decades zijn sommige ontwerpers tot sprookjesachtige stukken gekomen, die toch ook wat draagbaarheid betreft niets te wensen overlieten. Later komt men niet veel verder dan te formele kledingstukken of eens een fantasierijk grapje voor één enkele keer.

Een belangrijk winstpunt van nog vrij recent datum is de aanvaarding van de lange (of minder lange) broek als dracht voor vrouwen en meisjes op ieder gewenst moment van de dag. Pas sinds 1965 hoeven zij daar niet meer mee te wachten tot een koude

Witte jurk van katoenen batist met Ierse kant, tegen 1920. Rose jurk van katoenen batist met broderie, omstreeks 1915

Meisjesjurken en een kinderjurkje door Jeanne Lanvin, *Gazette du Bon Ton*, maart 1914

Zelfmaakmode uit *Butterick*, voorjaar 1931. Schoolkleding

winterperiode of een vakantie aan zee of op het platteland.

Vanaf omstreeks 1970 raakt ribfluweel als stof bij uitstek voor vrijetijdsbroeken voor jong en oud iets op de achtergrond. Het gebruik van het stevige denim (katoen, in keperbinding geweven; de ketting meestal gekleurd en de inslag wit) wordt een rage, waar men ook de kinderen aan mee laat doen.

Als zij er maar enigszins belangstelling voor hebben, bemoeien kinderen zich op steeds jongere leeftijd met de keus van hun kleding. Een vier-jarig meisje bepaalt nu al zelf wat ze aan zal trekken. Ze wil er bijv. als een prinsesje of een kwajongen uitzien. De eigen stem van het kind telt steeds meer mee.

De kinderen hebben zich altijd tevreden moeten stellen met de kleding, die de ouders voor ze uitzochten. De volwassenen hebben zich wel steeds meer in het wezen van het kind verdiept en zodoende de kinderkleding steeds meer in overeenstemming gebracht met de verlangens van de kinderen.

Grijs jersey pakje en korenblauw katoenen pakje, tegen 1950

Broekje van zwarte keperkatoen, 1972, merk "Dombo", maat 134. Spijkerbroekje van blauwe keperkatoen, omstreeks 1966. Broekje van rood/wit/blauw gestreepte keperkatoen, 1971

Overall door de "Aankledingmakerij" (klein atelier in Amsterdam), katoenen gordijnstof met applicaties, 1974

Modetekening door Ans van Emden voor het Tijdschrift *Knip*, augustus 1971

Pakjes en T-shirt van het merk "Barbara Farber", 1973. Links: gele katoen met witte motieven; midden: oranje en gele strepen in katoen (blouse) en katoen met dacron (de broek); rechts: rood en geel tricot

Tekening uit *Het Peuter/Kleuterboek* door Pieke Stuvell, 1979

Indien niet anders vermeld, zijn de afgebeelde voorwerpen eigendom van het Centraal Museum in Utrecht

Literatuur: Ph. Cunnington & A. Buck, *Children's Costume in England from the fourteenth to the end of the nineteenth Century*, London, 1965.

E. Ewing, *History of children's costume*, London, 1977.

Meer titels op aanvraag.

Colophon

Uitgave: Centraal Museum Utrecht 1983

Tekst: Hanneke Adriaans

Foto's: Renée Lankwarden

Opmaak van de kledingstukken: Adrie Alkemade, Sophia van den Thillart, Margreet Pot

Vormgeving: Daan Out
Druk: Drukkerij Elinkwijk, Utrecht

De omslag in kleuren is mogelijk gemaakt door "K'neeltje".

Felrose overall en dof paarse broekjurk van het merk "Oilly", 1980 en 1977

Ouders hebben óók vaak zelf weer geprofiereerd van oplossingen van kledingproblemen, die ze voor hun kinderen hadden gevonden. Ze lieten hun kinderen vaak de weg bereiden voor belangrijke algemene modevernieuwingen.

